

ROMALI SENECA'NIN ÖTEKİSİ MEDEA

Berna FİLDİŞ

Yrd. Doç. Dr., Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Bartın, TÜRKİYE

Email: bernafildis@bartin.edu.tr

Özet

Medea ilk olarak Eski Yunan'da Euripides tarafından kaleme alınmış, Roma İmparatorluğu Dönemi'nde ise Seneca tarafından yeniden yaratılmış, kökü Argonautlar mitolojik hikâyesine dayanan bir trajedidir. Bu trajedide kendisini aldatan kocasından öcünü, ondan olma iki oğlunu ortadan kaldırarak alan bir kadın anlatılmaktadır. Colchis (Gürcü) Kralı Aeetes'in kızı olan Medea, bir anti-kahraman olarak 'iyi bir eş ve iyi bir anne' olmanın yüceltiği Roma toplumunda, Seneca'nın Romalı kadınlarla ilgili doğrularını pekiştirmekte ve Romalı kadınlara 'olunmaması gereken kadın' imajı üzerinden yön tayin etmektedir. Bu açıdan Seneca'nın metninde, tek tek okuyucuların yürütecekleri 'tutkulu bir kadın Medea' fikrinin ötesinde, 'saf kötü' bir karakter olarak konumlandırılan ve kötülüğünün sık sık aidiyeti ile birlikte dillendirildiği bir Medea görülmektedir. Bu bağlamda tarihi bir metin olarak Seneca'nın Medea'sı, Yunan-Roma Kültür Dairesinin ve bu dairenin içinde kalan Seneca'nın, dışarıda kalanları algılayış kodlarının ortaya çıkarılmasına da imkân sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Medea, Roma, Kadın, Uygar, İlkel

MEDEA AS OTHER OF SENECA FROM ROME

Abstract

Medea based on mythological story of Argonauts was a tragedy written in Ancient Greek by Euripides, and in time of the Roman Empire it was re-written by Seneca. In this tragedy it was told a woman killing her two sons to avenge herself against her husband, why he cheated on his wife. Being "a good wife and a good mother" as an anti-hero in the Roman society was idealized for women, Medea, the daughter of King Aeetes of Colchis, was reiterated this idealized Roman woman with words of Seneca, and gave all Roman women some guidance by an image based on how a Roman woman should not be. In this respect, readers can't find Medea as a passionate woman in Seneca's text, but as a pure devil character, and misdeed is often described as something belonged to her personality. In this context, Medea as a historical text of Seneca enables to understand the perception codes about outsiders in Greco-Roman culture.

Keywords: Medea, Rome, Woman, Civilized, Primitive

Giriş

Medea Eski Yunan'da Euripides tarafından kaleme alınmış bir trajedidir. İlk defa M.Ö. 431 Baharında, Yunan-Roma mitolojisinde üzüm hasadı-coşku tanrısı olarak kabul edilen Dionysus'a adanan ve geleneksel olarak kutlanan Büyük Dionysia Bayramı'nda sahnelenmiştir. Bu etkinlikler çerçevesinde düzenlenen yarışmada Euripides'e üçüncülük getirmiştir. Roma Dönemi'nde ise tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, M.S. 41-49 yılları arasında Korsika'da sürgünde iken, Seneca tarafından yeniden kaleme alınmış ve üzerine bir Romalı giysi geçirilerek tabir-i caizse yeniden yaratılmıştır.¹

Klasik Dönem Batı trajedilerinin ana kaynağı, Yunan-Roma mitolojisidir.* Bu mitolojiyi oluşturan *mytheler*; yani hikâyeler, Yunan-Roma dini inancı çerçevesinde tanrılardan, tanrıçalardan, doğa-üstü kahramanlardan ve maceralarından bahsederler. Bu bağlamda Yunan-Roma mitolojik hikâyeleri dönem insanların evren, insanın yaratılışı ve doğa olaylarına dair “sonu gelmeyen sorularına” verdikleri cevaplar olarak görülebilir. Diğer taraftan Yunan-Roma kültürünün de temelini oluşturmaktadırlar.² Anlatıldıkları yere ve döneme göre çeşitlenen içerikleri ile bu hikâyeler, Ege ve Akdeniz kıyılarında yaşayan Yunanlı ve Romalı halkların şekillenişinde önemli bir yer tutmuşlardır. Din, ahlak, siyaset, aile ve sanat konularında toplumsal bir işlev yüklenmişlerdir.

Yunan-Roma mitolojisindeki hikâyelerden biri de *Argonautlardır*.** Onların, *altın postu**** ele geçirmek amacıyla *Colchis*'e**** yaptıkları tehlikeli yolculuk ve Yunanistan'a dönüş sonrası yaşananlar bu hikâyenin konusunu oluşturmaktadır. İlk defa M.Ö. III yüzyılda Romalı Apollonios'un kaleme aldığı hikâyede ismi geçenlerden biri de Medea'dır. O, eğer *altın postu* Yunanistan'a geri götürürse Thessalia'ya kral olacak olan gemicilerin başındaki Iason'a âşık olan, tanrılar ve tanrıçalar soyundan gelen, dolayısıyla doğaüstü güçlere sahip bir kadın kahramandır. Medea, Iason'a duyduğu aşktan dolayı *altın postun* babasının kral olduğu Colchis topraklarından kaçırılmasına yardımcı olur ve Iason'un eşi olarak Argo gemisine binip tehlikeli bir yolculuğun ardından Yunanistan'a gelir. Ancak hem yol boyunca hem de Iason'un kral olacağı Thesselia'da kocasının menfaatlerini koruma adına başta kardeşi olmak üzere, insanların canını almaktan çekinmez. Bu kötülükler sonucunda eşi ve iki oğlu ile birlikte başka bir Yunanistan site-devleti olan Corinthus topraklarına sürülen Medea, esas kötülüğü ise kendisini başka bir kadın uğruna terk eden kocasını cezalandırmak için, ondan olma iki oğlunu kendi elleriyle öldürerek yapar.*****

¹ Seneca, **Medea**, “Önsöz”, çev. Çiğdem Dürüşken, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, İstanbul, 2013, s. IX.

* Roma mitolojisi, Yunan mitolojisinden yoğun bir biçimde etkilenmiş, bir anlamda Yunan ‘*mythe*’lerini kendisine adapte ederek devamlılığını sağlamıştır. Konu ile ilgili olarak Bkz. Can, Şefik, **Klasik Yunan Mitolojisi**, Ötüken Neşriyat, 11. Basım, İstanbul, 2012.

² Estin, Colette-Laporte, Helene, **Yunan ve Roma Mitolojisi**, çev. Musa Eran, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 26. Basım, Ankara, 2010, s. 1.

** *Argonautlar ya da Argo Gemicileri*, Yunan-Roma mitolojisinde ‘hızlı’ anlamına gelen Argo gemisiyle Karadeniz'in Colchis ülkesine yolculuk yapan elli beş gemicidir.

*** *Altın Post*, Yunan-Roma mitolojisinde Phrixos ve Helle adındaki iki kardeşin üvey anneleri İno'nun hışmından kurtulmak amacıyla babaları Athamas tarafından Colchis'e kaçırılmalarında kullanılan kanatlı koçun pöstekisidir. *Argonautların* görevi, Colchis'te bulunan bu postu Yunanistan'a geri getirmektir.

**** Bugünkü Gürcistan.

***** Hikâyenin tamamı için Bkz. Can, Şefik, **Klasik Yunan Mitolojisi**, Ötüken Neşriyat, 11. Basım, İstanbul, 2012, s. 246-254.

Yaşadıkları farklı dönemlerde Euripides ve Seneca bu hikâyeyi, edebi bir tür olan trajedi biçiminde kaleme almışlardır. İki trajedi de Corinthus topraklarında kocası tarafından terk edilmiş bir kadın olan Medea'yı işlemektedir. Trajedinin kaçınılmazlığı içerisinde Medea, intikamını adım adım planlayan ve uygulayan bir kadın olarak yansıtılır. Ancak Yunanlı Euripides'in metni, içerisinde barındırdığı 'hümanist' öğelerle Medea'nın çocuklarını öldürdüğü son sahne yanında, onu bu noktaya taşıyan gelişmeleri göz ardı etmezken, Seneca'nın metni, bu gelişmeleri dikkate almayıp Medea'yı doğrudan 'evlat katili' olarak ilan etmeyi tercih eder. Nitekim Yunanlı Euripides'in Medea'sında trajedilerde kullanılan ve aslında toplumu ve toplumsal vicdanı temsil eden Koro, Medea'nın yalnız bırakılmış, hayatın sillesini yemiş bir kadın olarak anılmasını seslendirirken, Seneca'nın Medea'sındaki Koro ise onun ihtiraslarla yoğrulmuş, bir an önce bulunduğu toprakları terk etmesi gereken lanetli bir kadın olduğunu tekrarlar. Bu bağlamda, Seneca'nın Medea'sı metne konu olan gelişmelerden önce yaptıkları ve yapacaklarıyla 'saf bir kötü' olarak sunulur.

Bu bildiride, Seneca'nın Medea metni, mitolojik hikâyelerin sosyolojik boyutlar içerdiği gerçeğinden yola çıkılarak ele alınacaktır. Edebi metinlerin farklı sorunsallar etrafında farklı okumalara imkân veren yapıları göz önünde bulundurularak Seneca'nın Medea'sı bir "coğrafi aidiyet sorunsalı" çerçevesinde ele alınacaktır. Bu noktada Euripides'in değil de Seneca'nın metninin tercih edilmesi, bu sorunsalın hem nicelik hem de nitelik olarak Seneca'nın Medea'sında daha yoğun olarak işlenmesi ile ilgilidir. Bir edebiyat sosyolojisi çözümlemesi olarak da düşünülebilecek bu makalede, Roma Dönemi'nde Seneca tarafından yeniden kaleme alınmış, bu bağlamda ne Roma'nın toplumsal değerlerinden ne de Seneca'nın toplumsal ön kabullerinden bağımsız olmayan bir trajedinin coğrafi aidiyet merkezli toplumsal-tarihsel izleri sürülecektir.

Öncelikle coğrafi çerçeveyi netleştirmek açısından belirtilmesi gereken nokta Roma'nın, kuruluşu olarak kabul edilen M.Ö. 753'ten Makedon Krallığı'nın lağvedildiği M.Ö. 168'e kadar, İtalya ve çevresi başta olmak üzere, Eski Yunan topraklarında egemenlik kurarak Akdeniz Bölgesi'nin en güçlü devleti olarak ortaya çıktığıdır. Roma Devleti, M.Ö. 146'da Kartaca'nın düşmesi ile Kuzey Afrika'yı ele geçirmiş ve "...Akdeniz'in neredeyse tamamını denetimi altına almıştır..."³ Roma bu tarihten, Doğu-Batı olarak ikiye ayrılacağı M.S. 395 yılına kadar "doğal hareket alanının" ötesine yayılmış, ulaştığı en geniş sınırlar kuzeyde Britanya, güneyde Kuzey Afrika'nın tamamı ve Arap Yarımadası ile Doğu'da Trakya, Anadolu, Kuzey ve Doğu Karadeniz'i içerisine almıştır. Egemenlik kurduğu alan içerisinde artık Roma bir dünya imparatorluğuna dönüşmüştür. Roma İmparatorluğu'nun bu geniş coğrafya içerisinde yayılması Eski Yunan'da da görülen kolonileştirme biçiminde olmuştur. Her ne kadar, Eski Yunan'da her bir site devletinin egemenliği altında tuttuğu toprak parçaları olarak beliren koloniler, Roma Dönemi'nin imparatorluk yapısı içerisinde -zaman zaman biçimsel olarak- merkeze bağlı bir özellik arz etmişse de ortak noktaları: Ekonomik Etkenlerdir.

Eski Yunan'da sahip olunan dağlık arazi ile bağlantılı olarak, "... nüfusun artması ve toprağın az gelmesi..."⁴ kolonileştirme siyasetini zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede " Eski Yunan dünyasının sınırları, Ege Havzası'nın sınırlarının çok ötesine uzanmış, Anadolu'nun batı, kuzey ve güney kıyıları, Güney İtalya ve Sicilya, Güney Fransa ve İspanya kıyıları, Kuzey

³ Ponting, Clive, **Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi**, çev. Eşref Bengi Özbilen, Alfa Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2011, s. 223.

⁴ Colett-Laporte, **a.g.e.**, s. 28.

Afrika Eski Yunan dünyasının etki alanı içinde kalmıştır.”⁵ Roma Dönemi’nde ise koloni siyasetini belirleyen, İtalya genelinde birbirinden bağımsız pek çok site devletinin ortaya çıkması ve bunlardan biri olan Roma site devletinin, İtalya genelindeki tarımsal ve ticari zenginliği kendine akıtmak istemesidir. Böylece kurulduğu M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren Roma, kendi çatısı altında İtalya birliğini sağlama çabasına girişmiş; ancak hem kendisini tehdit eden dış güçlerin sürekli varlığı hem de ekonomik potansiyelinin kendisine yetmemesi ile İtalya yarımadasının tamamı yanında, çevredeki Sicilya, Sardunya ve Korsika gibi adaları da kendi egemenliği altına almıştır. M.Ö. 2. yüzyılda Roma merkezli İtalya birliğinin yanında, Kuzey Afrika’yı içine alan bir Akdeniz birliğini sağlamıştır. Bu dönem “Roma’nın tüm devlet gelirlerinin dörtte üçü dışarıdan ve sonraki 150 yıl boyunca, temelde Akdeniz’in doğusundaki zengin yörelerin fethinden gelmiştir.”⁶ Dolayısıyla Roma kolonizasyon konusu da dâhil pek çok konuda Eski Yunan’ı örnek almış olsa da “... kent devletlerini aşarak bir imparatorluk kurabilmiştir...”⁷ Bu ise Ege Uygarlığının temsilcisine göre daha geniş bir kolonizasyon alanına sahip olduğu anlamına gelmektedir.

Roma’nın gittikçe genişleyen sınırları içerisinde Akdeniz’i aşip kuzey ve doğuda uzak bölgelere doğru genişlemesi, koloni bölgelerinde Romalı bir vali ve az sayıdaki maiyeti ile kendi kendilerini yöneten eyalet yapıları ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla Roma özellikle imparatorluk aşamasına geçtiği M.Ö. 27 yılından itibaren egemenlik altına aldığı topraklarla ‘vergi sorumluluğuna’ dayalı bir ilişki kurmuştur. Bu durum ise, üç kıtaya yayılan bir egemenlik alanına karşın, ‘kültürel birlik’ algısının merkezi de içine alan Akdeniz Bölgesi ile sınırlı olması sonucunu doğurmuştur.⁸ Roma doğal yaşam alanının çok uzağındaki bu coğrafyalarla siyasi ve maddi bağ dışında yaygın bir ilişkilene kurmamış, uzak ülkelerdeki Romalı olmayan kolonilerine bakışı, daha da keskinleşmiş bir biçimde Eski Yunan Dönemi’nden izler taşımıştır. Eski Yunan’da, kolonileştirilen bölgelerdeki yerli halkları da içine alan *barbaros/barbaroi* terimi Yunanca konuşmayanları tanımlarken, Roma Dönemi’nde kurulan imparatorluk yapısı ile bu terim ilkel, vahşi anlamına gelen bir içerikle doldurulmuş, böylece Yunan-Roma kültür dairesi dışında kalan ülkeler ve insanlar daha belirgin bir sınırla ‘dışarıda’ bırakılmıştır.

Seneca’nın metnine geri dönülecek olursa, Medea Colchis topraklarında doğmuştur. Colchis Kralı Aetes’in kızıdır. Dolayısıyla Medea, bir Gürcü prensesidir. Colchis tarihte hem Eski Yunan hem Roma İmparatorluğu Dönemlerinde egemenlik altına alınan Karadeniz kıyı kolonilerindedir. Eski Yunan Dönemi’nde Doğu Karadeniz sahillerinde ilk kolonilerin M.Ö. 6. Yüzyılda kurulmaya başlandığı bilinmektedir.⁹ Colchis, M.Ö. 64 yılından itibaren Kafkasya’nın fethedilmesi sonucu yaklaşık 400 yıl Roma egemenliğinde kalmıştır. Roma Döneminin ünlü Yunanlı tarihçi ve coğrafyacısı Strabon (M.Ö. 64-M.S. 21);

“...Bu insanlar denizde korsanlık yaparak geçinirler. Onların, Yunanlılarca ‘Kamarae’ olarak isimlendirilen küçük ve hafif tekneleri, ortalama yirmi beş, en fazla otuz kişi alabilecek boyutlardadır... Gerektiğinde bu tekneleri süratle bir araya toplayarak, korsan filoları oluştururlar; ticari gemilere, ülkelere ve sahil kentlerine saldırılar düzenlerler, bu şekilde denizdeki hâkimiyeti ellerinde tutarlar. Ve hatta onlar bazen Kırım sahillerindeki topluluklarla işbirliği yaparak, dönüş yolunda bu iskelelere ve pazar yerlerine uğrarlar,

⁵ Tekin, Oğuz, **Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş**, İletişim Yayınları, 7. Basım, 2012, İstanbul, s. 36.

⁶ Ponting, a.g.e., s. 223.

⁷ Şenel, Alaeddin, **Siyasi Düşünceler Tarihi**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 2013, s. 201.

⁸ Ponting, a.g.e., s. 239.

⁹ Zehiroğlu, Ahmet Mican, **Antik Çağlarda Doğu Karadeniz**, Çivi Yazıları Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 3.

elde ettikleri ganimetleri elden çıkararak, ihtiyaçlarını temin ederler... Yeni bir sefere çıkacaklarında da, teknelerini tekrar sahile indirirler. Ve bu sahillerde yerleşik kabilelerin tümü, her zaman bu tür korsanlıklarla geçinirler; gece ya da gündüz, adam kaçırmaya amacı ile ormanlık sahillerde gizledikleri tekneleriyle pusuya yatarlar ve bu şekilde esir aldıkları insanlar için hemen bir fidye tutarı belirleyerek, onların yakınlarına haber gönderirler...¹⁰ bilgisini aktarmıştır.

M.S. 50'li yıllar Roma'sında anlatılan bir diğer hikâye ise Hristiyan mitolojisine aittir.¹¹ Bu hikâyede on iki havariden biri olan Matthias'ın Doğu Karadeniz'de faaliyet gösterdiği ve bu bölgenin iç kısımlarında, oralarda yaşayan vahşi barbarlara vaazlar verdiği ve onları dine davet ettiği anlatılmaktadır. Burada anlatılan halk Colchislilerdir. Tüm bu aktarımlar Colchis'in Roma tarafından merkeze vergi aktarımı dışında fazla bir ilişkilene kurmak istemediği ve kurmadığının ipuçlarını taşımaktadır. Dolayısıyla Roma açısından Doğu'daki pek çok koloni için geçerli olan "uzak topraklar üzerinde yaşayan yabancı halk" bakışı Colchis ve Colchisliler için de geçerli olmuş, bu bölge ve halkı, Yunan-Roma kültür dairesi dışında uygar olmayan/vahşi olarak görülmüştür.

Bu bakışın Seneca'ya ve dolayısıyla Medea metnine etkilerini çözümleyebilmek açısından, Seneca'nın yaşadığı döneme ve hayatına bakmak gerekmektedir. Seneca, Roma'nın imparatorluğa dönüştüğü bir dönemde doğmuştur. (M.Ö. 4-M.S. 65) Yaşadığı zaman aralığı içerisinde, sırasıyla Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius ve Nero Roma İmparatorluğu'nun başına geçmişlerdir. Seneca'nın doğduğu Augustus Dönemi Pax Romana denilen ve 200 yıl sürecek barış döneminin de başlangıcıdır.¹² Bu dönemde merkezde ve eyaletlerde zaman zaman siyasi sorunlar yaşansa da imparatorluk geçmişten getirdiği militer özelliklerle bu sorunları çözecek askeri bir güce sahip olmuştur. Bunun yanında, beş imparator döneminde Roma, imparatorluk dönemi öncesi Akdeniz'in ötesine geçen egemenlik alanını korumaya çalışırken, kuzeye ve doğuya doğru toprak fetihlerini de ihmal etmemiştir. Dolayısıyla Seneca, kolonilerden akan vergilerle doğru orantılı olarak, Roma'nın ekonomik açıdan en zengin olduğu dönemlerinde yaşamıştır.

Seneca günümüz İspanya'sının Cordoba şehrinde doğmuştur. Küçük yaşlarda ailesi ile birlikte imparatorluğun merkezi Roma'ya göçmüş ve burada iyi eğitim görmüş babasının yönlendirmesiyle söylev ustalarından ve filozoflardan dersler almıştır. Aldığı eğitimle bağlantılı olarak sade bir yaşamı savunan Stoa felsefesinden etkilenmiş, kaleme aldığı felsefi, ahlaki ve siyasi metinlerde bu felsefeyi yansıtmıştır. İmparator Caligula'nın sözleriyle "... kireçsiz kum taneleri gibi akıp giden üslubu..."¹³ kısa sürede Roma'da adının duyulmasını sağlamıştır. Ancak sahip olduğu ün "... çok geçmeden adının saray yaşamının gizli dehlizlerinde yankılanmasına neden olmuş ve yasak bir aşk ilişkisine kurban giderek..."¹⁴ yaşamının M.S. 41-49 yılları arasındaki dönemini Corsica'da sürgünde geçirmiştir. Seneca'nın sürgünden dönüşü, gelecekteki sorumluluklarına hazırlanan 11 yaşındaki Nero'nun eğitimliği görevi ile son bulmuştur. Nero'nun 16 yaşında imparator olması üzerine Seneca, bu defa öğrencisine danışmanlık yapmış, dolayısıyla Roma İmparatorluğu'nda devlet adamlığı görevi de üstlenmiştir.

¹⁰ a.g.e., s. 18.

¹¹ a.g.e., s. 21.

¹² Şenel, a.g.e., s. 206.

¹³ Seneca, a.g.e., s. XX.

¹⁴ a.g.e., s. XX.

Seneca keskin bir toplumsal tabakalaşma içeren Roma'da patriciler sınıfına mensuptur.* Patriciler sahip oldukları *latifundia* adı verilen çiftliklerde, kolonilerden getirilen köleler aracılığıyla pazara yönelik bir üretim yapmışlar ve Roma'nın en zengin sınıfını oluşturmuşlardır. Ayrıca fethedilen yerlerden gelen ganimet ve yağma mallarının büyük kısmının patricilere gitmesi, onları ekonomik açıdan besleyen önemli bir diğer kaynak olmuştur.¹⁵ Dolayısıyla patriciler içeride yaratılan ve dışarıdan merkeze akan zenginliği kendilerinde toplayanlardır. Bu sınıf ekonomik güçleri ile doğru orantılı olarak Roma siyasal sisteminin de merkezinde konumlanmıştır. Patriciler M.Ö. 8. Yüzyılda kurulduğu kabul edilen Roma'da, M.Ö. 6. Yüzyıldan itibaren kendilerini temsil eden, yasa çıkarma ve Roma'yı yönetecek konsülü seçme yetkisine sahip *senato* aracılığıyla siyaseti belirleme inisiyatifini ellerinde tutmuşlardır. M.Ö. 27 yılında konsüllerin yerini imparatorlara bırakmasıyla siyasi güç tek bir adam elinde toplanmış; ancak *senatonun* itibarı artarak devam etmiştir.¹⁶ Bir patrici olarak Seneca da Roma toplum ve devletinde yüzyıllar içerisinde yerleşik hale gelmiş üstünlüklerden payına düşeni almıştır. Serveti ve imparator Nero Dönemi'nde yerine getirdiği devlet adamlığı görevi önemli bir ekonomik ve siyasal nüfuza sahip olmasını sağlamıştır.

Ancak Seneca patrici sınıfının tipik bir üyesi de olmamıştır. Benimsemiş olduğu Stoacı felsefe, düşünce ve yaşam tarzı arasında bir çelişkinin oluşmasına yol açmıştır.¹⁷ Bu çelişkinin varlığı ile yaşadığı toplum ve devlete gerekli gördüğünde eleştirel bir tutum takınmıştır. Mensup olduğu sınıf ve görev aldığı saray bu eleştirilerden nasibini almıştır. Seneca, özellikle imparatorluk döneminde patricilerin ve sarayın abartılı, şaşaalı ve sonu gelmeyen eğlencelerle aşırı meşguliyetini onaylamamıştır. Bu nedenle kurguladığı ideal toplum tasarımında patricileri siyasetle aralarına mesafe koymuş bilge kişiler olarak konumlandırmış, "... bilgelerin siyasal yaşamdan uzak durarak, felsefeyle uğraşıp, bu yolla insanlara yararlı olmaya çalışmaları gerektiğini..."¹⁸ savunmuştur. Bu yaklaşım ahlaki değerleri göz ardı eden devlete ve söz konusu bozuk devletin içerisinde yer alan patriciler sınıfına bir uyarı içermektedir. Patricilerin mevcut devlet yapısı içerisinde, imparatorluk öncesi dönemden getirdiği birikimlerin temsilcisi olarak bulunmadığını düşünen Seneca, "... zamanında bilgeye uyacak ya da bilgenin uyacağı..."¹⁹ bir devlet düzeni olmadığından bahsetmiştir. Neticede yaşadığı dönemi ekonomik ve siyasi açıdan güçlü; ancak devlet ve toplum ahlakının hızlıca bozulduğu bir dönem olarak görmüştür.

Bu noktada Roma devlet ve toplum ahlakının temel birimi olarak görülen *familia*; yani aile kurumu üzerinde durmak gerekmektedir. Nitekim Roma oluşturduğu hukuk geleneği ile toplumun ve devletin temeli saydığı aile kurumuna dair pek çok yasa çıkarmıştır.* Evlilik,

* Dönemin Roma toplumu, temelde Roma vatandaşı olanlar ve olmayanlar olarak ikiye ayrılmıştır. Vatandaşlık hakkına Patriciler ve Plebler sahiptir. Patriciler, zengin ve soylu sınıf; yani aristokratlardan oluşurken, Plebler ticaret ve zanaatla uğraşan halk kesimidir. Vatandaşlık bağlamında sahip olunan haklar konusunda Patrici ve Plebler de kendi aralarında eşit değillerdir. Bu konuda zaman içerisinde Plebler tarafından kanlı hak talepleri ve karşılığında verilenler olsa da Roma toplumunun üst sınıfı her zaman tartışmasız Patriciler olmuştur. Köleler ise nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturmalarına karşın, vatandaşlık hakkı bulunmayan kesimi meydana getirmişlerdir.

¹⁵ Ponting, **a.g.e.**, s. 223.

¹⁶ Tekin, **a.g.e.**, s. 222.

¹⁷ Seneca, **a.g.e.**, s. XX.

¹⁸ Şenel, **a.g.e.**, s. 219.

¹⁹ **a.g.e.**, s. 220.

* Roma'da henüz M.Ö. 5. Yüzyılda oluşturulan On İki Levha Kanunları ile örf ve âdete dayalı kurallar yazılı hale getirilmiş, hukuksal bir düzen oluşturulmuştur. On İki Levha Kanunlarında Borç ve Ceza Kanunları, Dava ve Veraset Hakkı yanında Aile Hukuku da yer almıştır.

boşanma, veraset ve miras konuları ayrıntılı olarak tanımlanmış, resmi ve toplumsal düzen korunmaya çalışılmıştır. Roma toplum düzeninde aile; koca, karısı, çocuklar, torunlar, -varsa- köleler ve yandaşlardan meydana gelmiştir.²⁰ Roma hukukunda evlilik bağı ile bir araya gelen erkek ve kadın *pater familias*** ve *mater familias**** statüleriyle tanımlanmıştır. Ancak erkeğin *pater familias* statüsünü elde etmesi evlenip çocuk sahibi olması ile sınırlı tutulmamış, babasının ölümü ile bu statüyü hak etmesi mümkün kılınmıştır.²¹ Evlenmeden önce babasının tabiiyetinde olan kadın ise, *mater familias* statüsünü bir erkekle evlenerek kazanmıştır. Ancak kadının bu statüyü kazanması çocuk doğurmasından bağımsızdır. Yani "... bir kadının sosyal olarak tanınan annelik statüsünü elde etmesine neden olan olay çocuk doğurmak değil, evlilik..."²² Bununla beraber Roma devlet ve toplum düzeninde aile kurumunun üreme merkezli olarak algılanması, çocuk sahibi olmayı bir zorunluluk olarak ortaya çıkarmış, bir kadının evlenerek elde ettiği *mater familias* statüsü, kendisine verilen sorumluluklardan birinin de çocuk doğurmak olduğuna işaret etmiştir. Nitekim "... M.Ö. 3. Yüzyıldan itibaren evliliği sona erdiren başlıca nedenlerden birinin kadının kısırlığı ya da bereketsizliği olduğu..."²³ bilinmektedir.

Kanunlara göre, asgari evlenme yaşının kızlar için 12, erkekler için 16 olduğu Roma toplumunda kız çocukları en başından itibaren 'iyi bir eş ve anne olarak' yaşamaya hazırlanmışlardır. Kendilerinden beklenen, ailelerini dikkatlice idare ederek sade bir eş olmalarıdır.²⁴ Dolayısıyla yaşam alanları, görev ve sorumluluklarının tanımlandığı evdir. Ev içerisinde *mater familias* statüsüyle *pater familias* olan kocalarından sonra en önemli figür onlardır. Ev halkının beslenmesi için gerekenleri belirlemek, -varsa- köleleri denetlemek, malları kaydetmek, sürgüleri kontrol etmek, yün işleriyle uğraşmak kadının ev içerisinde üstlendiği yükümlülüklerden bazılarına örnek olarak verilebilir.²⁵ Ancak kocalarının ev içi yüklerini hafifleten *mater familias* olarak kadınlar, sadece günlük ev işlerinin idaresi sorumluluğunu üstlenmemiş, "... namus, sabır, kararlılık, çalışkanlık, dayanıklılık, cesaret, kendine güven, basit yaşam tarzı, kendinden büyüklere saygı, dine karşı derin hürmet, aileye ve devlete karşı itaat, sağlam ahlak, yanılmaz bir adalet ruhu gibi..."²⁶ Roma'nın yücelttiği değerleri çocuklarına öğretmekle de yükümlü kılınmışlardır. Bu bağlamda Roma ailesinde örnek bir figür olabilmeleri için, öğrettikleri değerleri –her ne kadar Roma'da dayanıklılık, cesaret gibi değerler 'dişil ruhun zayıflığı' ile örtüştürülme de- taşımaları kendilerinden beklenmiştir. Bu değerlerin bir *mater familiasta* bulunması iyi bir eş ve anne olmasının koşulu olarak kabul edilmiştir.

Seneca'nın günümüze kadar ulaşan metinlerinden, devlet ve toplum ahlakı üzerine fikir yürütürken üzerinde sık durduğu konulardan birinin aile olduğu bilinmektedir. Seneca geçmişten gelen değerlerin erozyona uğradığını düşündüğü bir dönemde aile kurumunu, bu

²⁰ Ponting, a.g.e., s. 190.

** Aile babası.

*** Aile annesi.

²¹ Thomas, Yan, "Roma Hukukunda Cinsiyet Ayrımı", **Kadınların Tarihi**, ed. Georges Duby, Michelle Perrot, çev. Ahmet Fethi, C: 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2005, s. 105-106.

²² a.g.e., s. 131.

²³ a.g.e., s. 131.

²⁴ Rousselle, Aline, "Eski Roma'da Beden Siyaseti", **Kadınların Tarihi**, ed. Georges Duby, Michelle Perrot, çev. Ahmet Fethi, C: 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2005, s. 327.

²⁵ Söğütü Erişgin, Özlem, "Roma Toplumunda Kadın", **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C:4, Sayı:2, Yıl:2013, s. 7.

²⁶ a.g.e., s. 8.

değerlerin yaratıldığı, gelecek kuşaklara aktarıldığı ve korunduğu bir yapı olarak ele almıştır. Aile kurumu içerisinde kadının rolü ise Seneca'nın pek çok yazısında değindiği bir başlıktır. Çünkü onları geleneksel Roma devlet ve toplum algısına da kazınmış olduğu biçimiyle ailenin temeli olarak görmüş, ahlaklı bir kadının ahlaklı bir toplum ve devletin teminatı olacağını düşünmüştür.* Bu çerçevede, Romalı kadınların kocaları ile nasıl bir ilişki kurmaları ve toplumda nasıl bir davranış biçimi sergilemeleri gerektiği, çocuklarının eğitiminde üzerlerine düşen sorumluluklar, sahip olmaları gereken ahlaki değerler üzerine, 'olanı' eleştirerek düşüncelerini dile getirmiştir.

Seneca'nın şahitlik ettiği ilk imparator Augustus Dönemi –ki Augustus Seneca 18 yaşındayken hayatını kaybetmiştir- Roma geleneksel ailesinin sert denilebilecek yeni kanunlarla korunmaya çalışıldığı bir dönemdir. Augustus "...zinayı kamu suçu olarak kabul etmiş, evliliğe özendirme amacıyla evli olmayanları özel hukuk açısından bazı haklardan yoksun kılan, evli ve çocuklu olanları ise ödüllendiren birtakım düzenlemeler yapmıştır..."²⁷ 20-60 yaş arası evlenmemiş erkeklerin ve 18-50 yaş arası evlenmemiş kadınların mirastan pay almalarını yasaklaması bu düzenlemelerden sadece biridir. Ancak Augustus'un geleneksel Roma ailesini canlandırarak Roma toplumunu içinde bulunduğu ahlaki çöküntüden kurtarma çabası etkisiz kalmış, Seneca'nın şahitlik ettiği sonraki imparatorlar döneminde ise aile kurumu üzerinde Augustus'un durduğu kadar durulmamıştır.

Seneca yaşadığı İmparatorluk Dönemi boyunca hem yasalar aracılığıyla kâğıt üzerinde hem de fiiliyatta geleneksel ailenin yeteri kadar korunmadığından dert yanmıştır. Bu kurum içerisinde yaşanan –olumsuz olarak algıladığı- değişimin kadınların geleneksel 'iyi bir eş ve anne olma' rollerine zarar verdiğini düşünmüştür. Özellikle Augustus Dönemi'nde kocanın mutlak boşanma hakkının önüne geçebilmek adına kadına da boşanma hakkı tanınmasını şiddetle eleştirmiştir. Bu konuda "... kadınlar yılları konsüllerin isimleriyle değil, kocalarının isimleriyle saymaktadır..."²⁸ diyerek Romalı aile değerleri içerisinde kadınlar için sık sık dillendirilen sadakat ilkesinin çiğnenmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Seneca'nın geleneksel ailevi değerler ve kadının görevleri konusunda eleştirilerine hedef olanlardan biri de kendi öz annesidir. Roma toplumunda on'lu yaşlarının başında evlenen ve "... ortalama ömürleri 20 ila 30 yıl..."²⁹ olan kadınlar için 25 yaşından sonra gelen 'geç hamilelik', kadının arzularına hakim olamadığı biçiminde yorumlanır ve hoş karşılanmaz. Seneca bu genel kabule aykırı davranan annesine şu sözlerle seslenmiştir;

"... Böyle bir şey için geç yaşta hamile kalmaktan hiç utanmadın. Hamileliklerini iffetsiz bir yük olarak hiç gizlemedin ve gebelikten sonra, bir çocuk sahibi olmana izin verilmesi umudunun son işaretini içinden çıkarıp atmadın..."³⁰

Açıklanmaya çalışılan Roma Devleti ve toplumu içerisinde, bu toplumun patrici sınıfından gelen bir üyesi olarak devlet adamlığı yapmış Seneca, patricilerin geçmişte yarattığı değerlerin devleti ve toplumu ayakta tuttuğunu ve tutabileceğini düşünmüştür. Ancak ona göre yaşadığı dönemde hem devlet hem de devlet yönetiminde belirleyiciliği devam eden patriciler kendi yarattıkları geleneksel değerlerin yaşatılması konusunda üzerlerine düşen

* Seneca kadınlardan bahsederken, daha çok dâhil olduğu patrici sınıfının kadınlarını kastetmiştir. Dolayısıyla onun açısından korunması gereken değerler, patricilerin aile değerleridir. Bu değerler ona göre, geleneksel devlet ve toplum değerlerinin de kaynağıdır.

²⁷ a.g.e., s. 24.

²⁸ a.g.e., s. 15.

²⁹ Rousselle, a.g.e., s. 322.

³⁰ a.g.e., s. 326.

görevleri yerine getirmemişlerdir. Bu ise Roma'da hem siyasette hem de toplumsal kurumlarda bir değerler erozyonuna neden olmuştur. Seneca bu fikirlerini, beslendiği Stoacı felsefeye tercüme etmiş ve bozuk yaşam biçimiyle kendi yarattığı değerleri geçersiz kılan siyasi erkin 'sade bir yaşamdan' uzaklaşmış olduğunu söylemiştir. Kuşkusuz buradaki sadelik, bir yanıla eğlenceye odaklı olmayan bir hayat; ancak diğer taraftan geleneksel değerlerin önemsenmesi anlamını içermektedir. İmparatorluk Dönemi devlet yapısının patricilerin kendilerine yabancılaşmalarına neden olduğunu düşünen Seneca, bu nedenle kendi sınıfının üyelerini siyasetten uzak durmaya ve üstün değerler yaratmış birikimlerine tekrar odaklanarak toplumu geliştirmeye çalışmıştır.

Söz konusu düşüncelerle Seneca kaleme aldığı metinlerde unutulduğunu ama aynı zamanda unutulmaması gerektiğini düşündüğü geleneksel değerleri insanlara hatırlatma ihtiyacı duymuştur. Bu metinlerden biri de kuşkusuz Medea'dır. Medea, Seneca'nın özellikle Patrici sınıfına mensup Romalı yurttaş kadınlara 'iyi bir eş ve anne olmanın' önemini anlattığı, daha doğrusu hatırlattığı bir metin olarak okunabilir. Medea'da Seneca, Roma gelenekleri çerçevesinde sabrın, yumuşaklığın, metanetin öğütlediği kadınlara olunması gereken kadını, olunmaması gereken bir örnek üzerinden hatırlatmıştır. Medea sahip olduğu özelliklerle Roma Devleti ve toplumunda kadınlara çizilen sınırların tamamen dışındadır. Bu nedenle de 'saf bir kötü' dür. Seneca Romalı kadınlara yakıştıramadığı her olumsuzluğu Medea üzerinden dile getirmiştir. Bu bağlamda, Roma'nın uzak ülkelerden gelen yabancı halklara yüklediği anlamdan da beslenen bir bakışla, olunması gereken ideal kadınlık durumuna dair düşüncelerini bir yabancı, yabancı olduğu oranda da 'yüksek değerlerden nasibini almamış' vahşi bir kadın üzerinden aktarmıştır.

Medea, ne iyi bir eş ne de iyi bir annedir. Ancak Seneca'nın metninde bu özellikleri sık sık bir aidiyet bilgisi ile birlikte verilir. Metne bir anlamda 'Oralardan geldiğine göre!' duygusu hâkimdir. Bu duyguyu veren sözlere geçmeden önce trajediyi kısaca özetlemek gerekirse; Medea, eşi Iason ve iki çocuğuyla Corinthus topraklarına sığınmış ve bu toprakların kralı Creo tarafından misafir edilmiştir. Bir süre sonra kralın kızına âşık olan kocası tarafından terkedilmiştir. Bu gelişmeyi içine sindiremeyen Medea, yapacağı kötülüklerden çekinildiği için Corinthus topraklarından oğullarını da bırakması şartıyla sürgün edilmiştir. Ancak o, bu kararı kabul etmemiş ve kendi çocuklarını öldürmeye giden süreç de böylece başlamıştır.

Metin içerisinde, Medea'nın saf bir kötü olduğu düşüncesi ile birlikte aidiyetini sorgulayan iki figürün sözleri ele alınacaktır: Corinthusluların fikrini dile getiren Corinthuslu kadınlar korusu ile iyiyi, doğruyu ve güzeli temsil eden resmi otoritenin sesi Kral.

Öncelikle koronun sözlerine kulak verelim;

Medea'nın kendi krallarının kızı ile evliliğine methiyeler düzen kadınlar tiratlarının sonunda şöyle derler; **"...Bırak gitsin karanlıklara, sessizce, varsa yabancı bir kocayla evlenen kaçak gelin..."**³¹ Kaçak gelin sözüyle kadınlar Iason'a âşık olup kendi topraklarını terk eden Medea'yı kastetmektedirler. Iason'un krallarının kızıyla evliliğine karşı çıkmamaları ise, onu krallarının damadı olarak kabul ettiklerini göstermektedir. Şu durumda yabancı olan aslında damat değil, Medea'nın kendisidir. Bu nedenle Medea'nın içinde barındırdığını düşündükleri kötülüğe de atıfla karanlıklara gitmesini isterler. Bu istek bir yanıla Medea'nın geldiği yerin kendi zihinlerindeki yabancılığı ile örtüşür.

³¹ Seneca, a.g.e., s. 7.

Kadınlar bir yabancı olarak görmedikleri Iason'a mutlu olması dileklerini aynı tirat içerisinde şu sözlerle dile getirirler;

“... O korkunç Phasislinin zıfaf yatağından kurtulan sen, ah nasıl okşardın hep o yaban eşinin göğsünü, titreye titreye, istemeye istemeye dokunurdun, mutlu ol artık, sımsıkı sarıl şu Aiolia kızına, sonunda kavuştun, ey güvey, mutlu bir kayınbaba ve bir kaynanaya...”³²

Phasis, bugünkü Gürcistan sınırlarında kalan bir liman kendi olan Poti'dir. 'Korkunç Phasisli' sözü ile Medea'dan bahsedilir. Iason'un evleneceği Kralın kızı ise Yunanistan'ın güneyinde kalan Corinthus'tandır. Ancak tirat içerisinde 'Aiolia kızı' olarak anılmıştır. Aiolia Batı Ege'de, günümüzde İzmir ile Edremit Körfezi arasında kalan bölgenin Eski Yunan Dönemi'ndeki ismidir. Ancak bu farklılığı bir çelişki olarak algılamamak gerekir. Çünkü 'Aiolia kızı' ile Iason'un yeni eşinin Medea'dan farklı olarak Eski Yunan ve Roma Kültür dairesine dâhil bir coğrafyaya ait olduğu vurgulanmak istenmiştir. Bir anlamda Medea'nın bedeninin yabancılığı geldiği yer ile özdeş kılınmış, iki kadının aidiyet farklılığı Medea'ya mutsuzluğun, yeni eşi ve ailesini ise mutluluğun temsilcisi yapmıştır.

Kocasını ile birlikte iki oğlunu alıp gitmesine Kral'ın izin vermemesi karşısında Medea'nın gösterdiği öfke, Kral ve kızını öldürmeye yönelik planlar yapmaya dönüşür. Yaptığı planlar Medea'nın yüzüne ve davranışlarına da yansımıştır. Bu değişim karşısında kadınlar düşüncelerini;

“...Yanakları al al olmuş, ateş gibi yanıyor, kızılken bir anda sapsarı kesiliyor; çehresi hep değişiyor, uzun süre aynı renkte kalmıyor, bir oraya bir buraya gidip geliyor, yavruları alınmış bir kaplan gibi, Ganj Ormanları'nda çılgınca koşuşturup dolanan...”³³

Sözleriyle dile getirmişlerdir. Bu sözlerle Medea, M.Ö. 800-M.Ö. 146 arasında hüküm sürmüş Makedonya Krallığının başındaki Büyük İskender'in, Doğu Seferiyle M.Ö. 326'da ele geçirerek 'bilinir' kıldığı bugünkü Hindistan'ın balta girmemiş ormanlarında yaşayan bir yırtıcıya benzetilmiştir. Her ne kadar Büyük İskender'in fetihleri bu coğrafyayı doğrudan keşfetme şansı verse de kısa bir süre sonra hayatını kaybetmesi, Güney Asya'da egemenlik altına alınmış toprakların hızla elden çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle Hindistan Batı için 15. ve 16. Yüzyıllara kadar gizemini korumuştur.* Metinde Medea'nın ait olduğu topraklardan daha doğuya konumlandırılması ise onun Yunan-Roma kültür dairesinin iyice dışında bırakılmasına imkân vermiştir.

Kadınlar korusu bu tiratlarını; **“... Ne zaman çekecek ayaklarını Yunan topraklarından, bu lanet Colchisli? Ne zaman kurtaracak kendi hiddetinden, bu krallığı ve krallarını, aynı anda?...”³⁴**

Sözleriyle sonlandırmışlardır. Bu sözlerle Medea'nın ülkelerini terk etmesi isteklerini daha üst perdeden haykıran kadınlar, onun kendi topraklarına ne mekânsal ne de 'hiddet' sözcüğü ile karakteristik açıdan ait olmadığını dile getirmişlerdir. Ancak Medea'nın ait olmadığı yer

³² a.g.e., s. 6.

³³ a.g.e., s. 50.

* Bir Portekiz denizcisi olan Vasco Da Gama 1498'de Hindistan'ın güney batı kıyısındaki Kalikut'a varmayı başarmıştır. Bu tarihten itibaren bölgeyle önce ticari sonra kolonizasyona dayalı bir ilişki kurulmuştur. Konuyla ilgili olarak Bkz. Arnold, David, **Coğrafi Keşifler Tarihi**, çev. Osman Bahadır, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1995.

³⁴ a.g.e., s. 51.

kadar, ait olduğu yer de kendisine yüklenen olumsuz çağrışımlarla anılmış ve Colchis’le ilgili kadınların kafasındaki imaj açığa çıkmıştır.

Medea’nın ‘saf bir kötü’ olduğu düşüncesine sahip ve bunu aidiyetiyle birlikte sorgulayan Kral’ın sözlerine baktığımızda ise;

Kral Medea’ya ülkesini bir an önce terk etmesi gerektiğini şu sözlerle aktarır; “... *Medea, Colchisli Aetes’in günahkâr kızı, ülkemden ayaklarını çekmiyor mu hala? ... Canını bağışladım, o da çeksin yarattığı korkuyu ülkemden, çekip gitsin güvenle... Öğrensin artık bir kralın yetkesine boyun eğmeyi, var gücünle kaç git, çek götür artık şu canavar, vahşi dehşetini...*”³⁵ Kral bu tiratta ‘günahkâr’, ‘canavar, vahşi dehşet’ tanımlamalarıyla Medea’yı anlatmaktadır. Bu karakter özelliklerinin Medea ile anılması onun Corinthus’a gelmeden önce yarattığı kötülöklere bir göndermedir. Ancak Kral, Medea’nın yapabileceklerini de sezip sadece kendi ailesi için değil, tüm ülke için bir tehlike olduğunu düşünmektedir. Bu nedenle krallığında oluşturmuş olduğu huzur ve güven ortamını; yani yarattığı düzeni tehdit eden Medea’ya, ülkesini terk etmesini emreder. Medea’nın bu emre itirazları karşısında ise “...*Doğru ya da yanlış, kralın yetkesine boyun eğmelisin ...*”³⁶ diyerek otoritesinin tartışılmaz olduğunu dile getirir. Bu noktada Medea sadece yaptığı ve Kral’ın yapacağını düşündüğü kötülöklere değil, sergilediği itirazla da çizilen sınırların dışına çıkmıştır. Ülkenin baba figürü olan kralın otoritesine karşı gelmek, onun Corinthus topraklarına ait olmayan bir kadın olduğu düşüncesini metin içerisinde pekiştirir.

Kral bir başka tiratta; “... *Çekil git, krallığım senden arınsın, al götür o ölümcül otlarını da yanında, kurtulsun artık yurttaşların senin korkundan, tanrılara başkaldıracağın başka bir yurt bul kendine...*”³⁷ Demıştır. Bu sözlerle Kral, tanrılarla kurdukları ‘normal-dışı’ ilişkiler nedeniyle hoş karşılanmayan kadın büyücülerden yola çıkarak³⁸ çeşitli otlarla zehirli karışımlar yapma yeteneğine sahip Medea’yı dinsel açıdan yanlışlamıştır. Kral’a göre bu durum, Medea’nın kendi yetkesine boyun eğmeyerek bir asi olduğunu göstermesinin ötesinde, tanrılara başkaldıran bir günahkâr olduğunun belirtisidir. Zira tanrılara itaat ve onları çeşitli ritüellerle şereflendirme insanları, aileleri ve ülkeleri koruyan temel değerdir.* Bu nedenle Kral’ın gözünde Medea tanrılara saygısızlık ederek hem Corinthus topraklarına ait olmadığını bir kez daha göstermiş hem de bu topraklardan sürülmeyi ve dolayısıyla ailesini kaybetmeyi hak etmiştir.

³⁵ a.g.e., s. 12-13.

³⁶ a.g.e., s. 13.

³⁷ a.g.e., s. 17.

³⁸ Scheid, John, “Romalı Kadınların Dinsel Rollerini”, **Kadınların Tarihi**, ed. Georges Duby, Michelle Perrot, çev. Ahmet Fethi, C: 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2005, s. 396.

* Metnin Roma Dönemi’nde kaleme alındığını göz önünde bulundurarak, Roma devlet ve toplumunda tanrıların ve dinsel inanın önemli bir yere sahip olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu tanrılar arasında en güçlülerden biri olan İanus’un, pek çok şeyi koruduğu gibi şehirleri ve evleri de koruduğu düşünülmüştür. Konuyla ilgili olarak Bkz. Colette Estin-Helene Laporte, **Yunan ve Roma Mitolojisi**, çev. Musa Eran, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 26. Basım, Ankara, 2010.

Sonuç Yerine

Roma'nın İmparatorluk Dönemi'nde yaşayan Seneca'nın yeniden yarattığı Medea, patriciler sınıfı orijinli yerleşik Roma değerlerinden olabildiğince uzak kılınmış Colchisli bir kadının trajedisidir. Seneca kaleme aldığı eserde Kadınlar Korosu ve Kral aracılığıyla Roma'nın kendi ulaşsa bile, değerlerinin ulaşmadığını düşündüğü bir coğrafyanın temsilcisi olarak Medea'yı, bir 'anti-kahraman' gibi sunar. Bu anti-kahraman Roma'nın gelenekleri içerisinde önemli addedilen hiçbir değeri kendi içerisinde taşımamaktadır. Bu durum toplumun sesi olarak Corinthuslu Kadınlar Korosu ve devletin temsilcisi olarak Kral Creo'nun sözleriyle sabitlenmiştir. Seneca hem toplumda hem de devlette derin bir ahlaki çöküntünün yaşandığı kendi döneminde, Roma'nın 'ahlaki değer kodlarını' içinde barındırdığını düşündüğü aile kurumuna geri dönerek, vermek istediği mesajları buradan verir. Bu noktada yarattığı, hem iyi bir eş hem de iyi bir anne olmayı ıskalamış 'saf kötü' bir karakter Seneca'ya yardımcı olur. Ancak Medea'nın anti-kahramanlığı eş ve annelik statülerinin hakkını verememişliği ile sınırlı kalmaz, resmi otoriteye ve hatta tanrılara başkaldırışı, iyi bir eş ve anne olamamışlığını tescil eder. Medea'nın 'uzak topraklara ait bir yabancı' olması kötülüğünü sınırsızlaştırmayı da kolaylaştırmıştır. Seneca Romalı patrici sınıfına mensup kadınlara korumaları gereken geleneksel değerleri, bu değerlerin kaynağı olarak görülen Roma'ya ne fiziksel ne de ahlaki açıdan uyan bir Medea yaratışı ile hatırlatmıştır. Bu hatırlatmanın dil kodlarında ise uygar olan/olmayan ayrımı vardır. Uygar olan Romalı yurttaş kadınlara, bu değerleri yaşatmak sorumluluğunu veren Seneca, uygar olmayan Medea'ya ise, bu değerlerin tam tersi konumlandırılmış varlığıyla, doğrulatma görevini vermiştir.

KAYNAKLAR

- Bonnard, A. (2004), Antik Yunan Uygarlığı-Euripides'ten İskenderiye'ye, çev. Kerem Kurtgözü, C: 3, Evrensel Basım Yayın, İstanbul
- Can, Ş. (2012). Klasik Yunan Mitolojisi, Ötüken Neşriyat, 11. Basım, İstanbul
- Cömert, B. (2008). Mitoloji ve İkonografi, De Ki Yayınevi, 2. Basım, Ankara
- David, A. (1995). Coğrafi Keşifler Tarihi, çev. Osman Bahadır, Alan Yayıncılık, İstanbul
- Erhat, A. (1993). Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul
- Estin, C.-Laporte, H. (2010). Yunan ve Roma Mitolojisi, çev. Musa Eran, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 26. Basım, Ankara
- Euripides (2014). Medea, çev. Ari Çokona, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- Graves, R. (2010). Yunan Mitleri -Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler-, çev. Uğur Akpur, Say Yayınları, İstanbul
- Ponting, C. (2011). Yeni Bir Bakış Açısıyla Dünya Tarihi, çev. Eşref Bengi Özbilen, Alfa Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2011.
- Rousselle, A. (2005). "Eski Roma'da Beden Siyaseti", ", Kadınların Tarihi, ed. Georges Duby, Michelle Perrot, çev. Ahmet Fethi, C:1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 302-340
- Scheid, J. (2005). "Romalı Kadınların Dinsel Rollerini", Kadınların Tarihi, ed. Georges Duby, Michelle Perrot, çev. Ahmet Fethi, C: 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 377-406
- Seneca (2013). Medea, çev. Çiğdem Dürüşken, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, İstanbul
- Söğütlü Erişgin, Ö. (2013). "Roma Toplumunda Kadın", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:4, Sayı:2, s. 1-31
- Şenel, A. (2013). Siyasi Düşünceler Tarihi, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- Tekin, O. (2012). Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş, İletişim Yayınları, 7.Basım, İstanbul
- Thomas, Y. (2005). "Roma Hukukunda Cinsiyet Ayrımı", Kadınların Tarihi, ed. Georges Duby, Michelle Perrot, çev. Ahmet Fethi, C: 1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, s. 99-150
- Zehiroğlu, A. (1999). Antik Çağlarda Doğu Karadeniz, Çivi Yazıları Yayınevi, İstanbul